

KARMEN KENDA-JEŽ

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani
Fakulteta za humanistiko Univerze v Novi Gorici*

Slovenska narečja v Slovanskem lingvističnem atlasu (OLA)

0 Po l. 1925, ko je izšel Tesnièrev *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène* s prikazom dvojninskih oblik v slovenščini, so bili narečni pojavi s celotnega slovenskega jezikovnega ozemlja jezikovnogeografsko ponovno obširneje predstavljeni šele l. 1988, ob izidu prvih dveh zvezkov iz fonetično-gramatične in leksično-besedotvorne serije Slovanskega lingvističnega atlasa (OLA) — kljub temu da je Fran Ramovš, vodilni slovenski dialektolog in jezikovni zgodovinar prve polovice 20. st., zasnovo nacionalnega atlasa pripravil že l. 1934 [Benedik 1999, 12]. Naključje je namreč hotelo, da se je prav l. 1958, ko je bila na četrtem mednarodnem slavističnem kongresu v Moskvi sprejeta odločitev o sestavi OLA, takrat največjega večjezikovnega atlasa v Evropi, z odhodom glavnega zapisovalca Tineta Logarja¹ končalo prvo, intenzivno obdobje (1946–1958) zbiranja gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA). Od takrat do danes sta usodi obeh projektov v slovenski dialektologiji bolj ali manj neločljivo povezani, v dobrem in slabem: (1) Če je sodelovanje pri OLA prekinilo obdobje sorazmerne strokovne izoliranosti slovenskih dialektoloških raziskav iz petdesetih let 20. st. in omogočilo teoretično in metodološko prenovu tudi na področju jezikovne geografije, je po drugi strani zaradi majhnega števila slovenskih dialektologov omejilo delo za SLA na tehnično urejanje in poskusno kartiranje vse do devetdesetih let tega stoletja. (2) Če je začetni stik med delom za SLA in OLA, možnost opazovanja slovenskih jezikovnih razmer v slovanskem kontekstu, omogočal hiter odziv in ponoven pretres odprtih vprašanj [prim. Rigler 1977], bi morali danes pri pripravi gradiva za OLA, zlasti pri obravnavi glasoslovnih in morfoloških vprašanj, s sočasno jezikovnogeografsko razčlemba gradiva za SLA taka vprašanja marsikdaj šele načenjati. Morda je ravno odsotnost nacionalnega atlasa, ki je najbolj očitna posledica tega sobivanja, eden izmed razlogov, da so jezikovnogeografski prikazi slovenskega ozemlja v objav-

ljenih zvezkih OLA (v skoraj četrt stoletja jih je izšlo petnajst, osem fonetičnih in sedem leksikalnih)² tako doma kot na tujem doslej vzbujali pozornost predvsem zaradi raznolikosti gradiva in pisane ozemeljske razčlenjenosti ob sicer znani ter večkrat ponavljani in parafrazirani trditvi, ki jo je menda prvi zapisal F. Ramovš [1929], da je slovenščina med vsemi slovanskimi jeziki narečno najbolj razčlenjena. Pri tem splošnem vtisu marsikdaj ostaja tudi sama interpretacija slovenskega (fonetičnega) gradiva v posameznih zvezkih, npr. v komentarjih k zbirnim kartam, v katerih so predstavljeni sinhroni fonetični refleksi izhodiščnih praslovanskih samoglasnikov: “[В] говорах представлены разные стадии <...> процесса <*q ≥ o>, так что на картах на отдельные словоформы регулярные рефлексы *q многочисленны и разнообразны” [F2b, 104; poud. K. K.-J.].

Prispevek je poskus orisati glavne dejavnike, ki so tako ali drugače sooblikovali današnjo podobo slovenskih narečij v OLA, in položaj tega jezikovno-geografskega projekta v razvojnem toku slovenske dialektologije, obenem pa tudi iskanje primernejših izhodišč za nadaljnje delo³.

1 Vpliv oblikovanja jezikovno-geografske misli v delovni skupini OLA na razvoj slovenske dialektologije v drugi polovici 20. st.

Povojno terensko delo za SLA se je začelo brez neposrednih stikov z drugimi jezikovno-geografskimi središči, torej brez priprav, ki bi bile oprte na sočasne izkušnje terenskih delavcev iz drugih dialektoloških delavnic (izbira informatorjev, potek izpraševanja, pripomočki pri delu), zaradi česar je Inštitut za slovenski jezik od l. 1953 vsako leto brez uspeha vlagal prošnje za študijsko bivanje v Švici, Nemčiji, Avstriji, Franciji, Italiji in na Poljskem [prim. Arhiv 22–171/53, 22–25/55, 22–12/56, 22–236/57]⁴. Sodelovanje v delovni skupini OLA je prostor morebitnih stikov na široko odprlo⁵, snovalci atlasta, takrat najvidnejša imena slovanske dialektologije in jezikoslovja — Ruben I. Avanesov, Samuil B. Bernštejn, Bohuslav Havránek, Witold Doroszewski, Zdzisław Stieber, Stojko Stojkov in Aleksandar Belić —, pa so se lotili strnjevanja in povezovanja posamičnih dialektoloških izročil v čim bolj enotna teoretična in metodološka izhodišča sodobnega jezikovno-geografskega prikaza. Obdobje priprav, ki se je zaradi nacionalnopolitičnih težav raztegnilo do osemdesetih let 20. st., je bilo na prostoru nekdanje Jugoslavije (vse do njenega razpada) povezano tudi z intenzivnim sodelovanjem v Jugoslovanskem odboru za dialektološke atlase, pozneje Medakademijskem odboru za izdelavo dialektoloških atlasov, ustanovljenem pri Srbski akademiji znanosti in umetnosti (SANU), in v jugoslovanski komisiji OLA. Ta delovna skupina, ki so jo strokovno usmerjali jezikoslovci Dalibor Brozović, Pavle Ivić in Božidar Vidoeski, je bila zelo pomembna pri dokončnem

oblikovanju postopkov za izdelavo fonetičnih zvezkov OLA⁶ — od skupne fonetične transkripcije in predloga za interpretacijo celotnega gradiva v fonoloških opisih do redakcije prvega zvezka, ki je bil zasnovan kot model za vse naslednje. V takem okolju se je slovenska dialektologija v drugi polovici 20. st. prelevila v sodobno, na strukturnem opisu temelječo vedo [Kenda-Jež 2006]. Vendar je treba dodati, da je bil način uvajanja novosti — kar je sicer značilno za celotno slovensko jezikoslovje tega časa — previden, navezujoč se na izročilo, da je večinoma šlo za posodabljanje metod in postopkov, ne pa za popolno prevrednotenje v skladu z duhom kake jezikoslovne šole.

1.1 Prehod k strukturalno zasnovanemu opisu narečij. Ob lastnem iskanju novih načinov obravnave narečnega gradiva, zlasti razreševanja fonološke problematike, čemur sta se v začetku šestdesetih let 20. st. posvečala zlasti Jakob Rigler [1960] in Jože Toporišič [1961], je bila za osrednji tok slovenske dialektologije, še zlasti za predavanja na ljubljanski Filozofski fakulteti, ki je bila dolga leta edino slovenistično središče, pomembna prav zunanja pobuda. To je ob kritičnem pretresu Ramovševih metod posebej poudarjeno v programskem članku T. Logarja *Današnje stanje in naloge slovenske dialektologije*:

Na drugi strani pa bi v <Ramovševih Dialektih> zaman iskali fonološko-strukturni opis slovenskih narečij in govorov z njihovimi *sedanjimi* vokalnimi, konzonantnimi, kvantitetnimi, akcentuacijsko-intonacijskimi in morfološkimi sistemi ter njihovo medsebojno povezanost in funkcioniranje. Dialektologija te vrste bi sliko slovenskih narečij in njihovih strukturnih podobnosti in razločkov nedvomno prikazala v precej drugačni luči kot historično-razvojni opis — in *predvsem te vrste dialektologijo se zdi, želi in pričakuje od nas mednarodna slavistična javnost.*

[1962/1963, 1; poud. K. K.-J.]

Že l. 1961 je J. Rigler gramatični del vprašalnice za SLA preuredil tako, da je omogočala popis vseh strukturnih prvin slovenskega glasovnega sestava, ne le tistih, ki so bile udeležene v dialektizaciji slovenskega ozemlja, pri čemer je predvidel tudi prikaz razvoja odrazov v vzorčnih leksemih po vzoru fonetičnih vprašanj v OLA (prej je raziskovalec na podlagi zbranega leksičnega gradiva v rubrike navadno vpisoval le reflekse). To je povzročilo razpad gradivske zbirke SLA na dva dela, tako da brez drugotnega gradiva in dodatnih raziskav ne bo mogoče pripraviti fonetičnih zvezkov atlasa.

1.2 Fonološki opis. Če so bile za prve strukturalne opise sinhronnega stanja slovenskih narečnih idiomov značilne zlasti razlage glasovnega razvoja s parametri fonološke strukturalne šole, kot so načela simetričnosti, diferenciranosti, gospodarnosti, obremenjenosti in uravnovešenosti fonoloških sistemov [Kenda-Jež 2006, 118], pa po izidu Fonoloških opisov srbohrvaških/hrvaškosrbskih, slovenskih in makedonskih govorov, obravnavanih v Slo-

vanskem lingvističnem atlasu [FO 1981] v slovenski dialektologiji vse do danes kot vzorec za opis glasoslovja prevladuje fonološki opis s svojo značilno tridelno zasnovo (sistem — distribucija — izvor). Shema fonološkega opisa je bila zasnovana kot orodje za mednarečno in medjezikovno primerjavo, saj naj bi ob uresničitvi načrta fonološki opisi za OLA obsegali vse v atlas zajete govore — torej tudi kot izhodišče za sintetični prikaz sinhronega stanja širših zemljepisnih območij, zato so bile njene sestavine natančno predpisane [Ivić 1981, 6–8]⁷. Žal pa se je v slovenskem prostoru fonološki opis razvil v dokaj samostojen način (tudi monografske) predstavitve glasoslovja posameznih govorov, ki sicer ohranja osnovne prvine sheme, vendar zaradi različnega gradivskega obsega, načina razčlenbe in izbire izhodiščnega sestava ne omogoča več neposredne primerjave izsledkov [Kenda-Jež 2006, 119–121].

1.3 Uvedba nove transkripcije. Transkripcija OLA spada med prve večje dosežke delovne skupine⁸, saj je bil načelni dogovor o sicer odprtem naboru in vrednosti fonetičnih znakov dosežen še pred začetkom popisovanja gradiva na terenu. Zaradi upoštevanja fonološke vrednosti in slovanske razlikovalnosti fonetičnih prvin obsega bistveno manj znakov kot prejšnji poskusi enotnih transkripcijskih sistemov [Požaricka 1965, 87–88], obenem pa je v primerjavi z mednarodno fonetično transkripcijo [IPA 1999] bližja slovanskemu zapisovalskemu izročilu. Za zapis slovenskega narečnega gradiva je bila bistvenega pomena uvedba jasnega razločevanja med tonemskimi in netonemskimi govori (Ǫ = cirkumflektirani, Ǫ́ = akutirani : Ǫ̂ = naglašeni samoglasnik), kar je bilo v sedemdesetih letih 20. st. prevzeto tudi v novo slovensko narečno transkripcijo, ki je kljub ohranitvi slovenskih znakov za kakovost glasov navadno žargonsko poimenovana kar “transkripcija OLA”.

1.4 Vpliv kartografskih metod in načel. Ramovševa zasnova SLA je predvidevala izdelavo napisnih jezikovnih kart v slogu francoske jezikovno-geografske šole, kar potrjujejo tudi prve rokopisne poskusne karte z začetka šestdesetih let 20. st. Preusmeritev k znakovnim kartam, ki so še danes temeljni način kartografskega prikaza jezikovnih dejstev v OLA, je prineslo že obdobje poskusnega kartiranja gradiva, tako da so bile prve objavljene karte za SLA [Smole 1988; Benedik 1990]⁹ znakovne, izšle pa so v času izdaje prvih zvezkov OLA. Na poznejši razvoj tehnik kartiranja in pripravo izoglosno-napisnih, izoglosno-znakovnih in izoglosno-ploskovnih kart [prim. Smole 1996, 2006] je vplivalo izročilo drugih slovanskih jezikovno-geografskih središč, zlasti podoba lužiškega [SSA 1–15] in češkega jezikovnega atlasa [ČJA 1–5].

2 Vprašanje reprezentativnosti slovenskega narečnega gradiva

Zakaj je ob tolikšni narečni razčlenjenosti¹⁰ slovenski jezik v OLA predstavljen samo s 25 točkami, podobno kot precej manj razčlenjeni makedonščina (24) in slovaščina (29)? Je to dovolj za razumevanje in razlago slovenskih jezikovnih prvin v slovanskem kontekstu, povezav slovenščine z drugimi slovanskimi jeziki? Na vprašanja, ki se pravzaprav ponujata sami po sebi, ni mogoče preprosto odgovoriti. Odločitev za način predstavitve slovenskih narečij v OLA je bila odvisna od različnih dejavnikov: od stopnje poznavanja slovenske narečne problematike, različnih teoretičnih pogledov na vlogo in naloge OLA ter dejavne udeležbe slovenskih predstavnikov pri oblikovanju zasnov projekta do takratnih dejanskih možnosti za obsežne terenske raziskave in obdelavo zbranega gradiva.

2.1 Sodelovanje pri snovanju slovanskega jezikovnega atlasa. Samo iz arhivskega gradiva je mogoče razbrati, da so slovenski dialektologi pri projektu OLA sodelovali tako rekoč od samega začetka, in sicer pri poskusnem terenskem delu, izdelavi mreže krajev in oblikovanju končne različice vprašalnice [OLA 1965]. Že 3. julija 1958 [Arhiv 22–122/1958] je Rudolf Kolarič Milivoju Pavloviću poslal sedem izpolnjenih poskusnih vprašalnikov za OLA, in sicer kot gradivo za W. Doroszewskega, enega izmed začetnih snovalcev projekta. J. Rigler je v poročilih o terenskem delu od l. 1959 navajal, da je pri popisovanju govorov na Dolenjskem in Notranjskem preizkušal tudi "splošnoslovansko" vprašalnico. Da je bila pozornost pri tem osredotočena na glasoslovje, zlasti na problematiko prikaza jezikovnih razvojov, odvisnih od narave praslovanskega naglasa in njegovih premikov, je mogoče razbrati iz nepodpisanih, verjetno Riglerjevih pripomb ("s stališča slovenske akcent-ske problematike") k češkemu načrtu morfološke vprašalnice za OLA, ki so bile Jugoslovanskemu komiteju za lingvistične atlase poslane 30.10.1961 (za ponazorilo je naveden le krajši odlomek, v vprašalnico sprejeto besedje je natisnjeno krepko ležeče):

Ad 1: Dodajo naj se besede *kralj*, *kot*, *greh*, *ključ* in podobne, ker so bile v praslovanščini novoakutirane. Glede na to, da je usoda akuta v različnih slovanskih jezikih pa tudi v slovenskih dialektih različna, je moj predlog upravičen. [...]

Ad 2: Dodale naj bi se nekatere besede, ki so bile v nom. sing. cirkumflektirane intonirane in je zato v gen. sing. v slovenščini cirkumfleks preskočil na naslednji zlog: *zoba*, *roga*, *snega*, *boga* itd.

Ad 10: Dodajo naj se besede *kolo*, *črevo*, *črevo*, *nebo*, *seno* ter *dno*, *čelo*, *okno* (L, op. K. K.-J.), *gnezdo*, poleno, *kopito*, *mesto*, *seme*, *žito* itd. Tu gre bodisi za stara oksitona, ki izkazujejo v slovenskih narečjih sedaj zelo različna akcentska stanja, bodisi za korensko naglašena nevtra, ki so bila ali staro akutirana ali cirkumflektirana in so zato današnji akcentski in glasoslovni pojavi v njih v slovenskih narečjih zelo različni.

Razen tega je moj predlog upravičen tudi zato, ker so nekatera slovenska narečja nevtrna maskulinizirala, nekatera pa feminizirala. Zato je prav, da je število nevtralnih substantivov nekoliko večje. [...]

Ad 52: Upoštevati je treba določno in nedoločno obliko od akcentskih tipov *mlad* in *star* (M, op. K. K.-J.), ker je v njih prišlo do praslovanske metatonije.

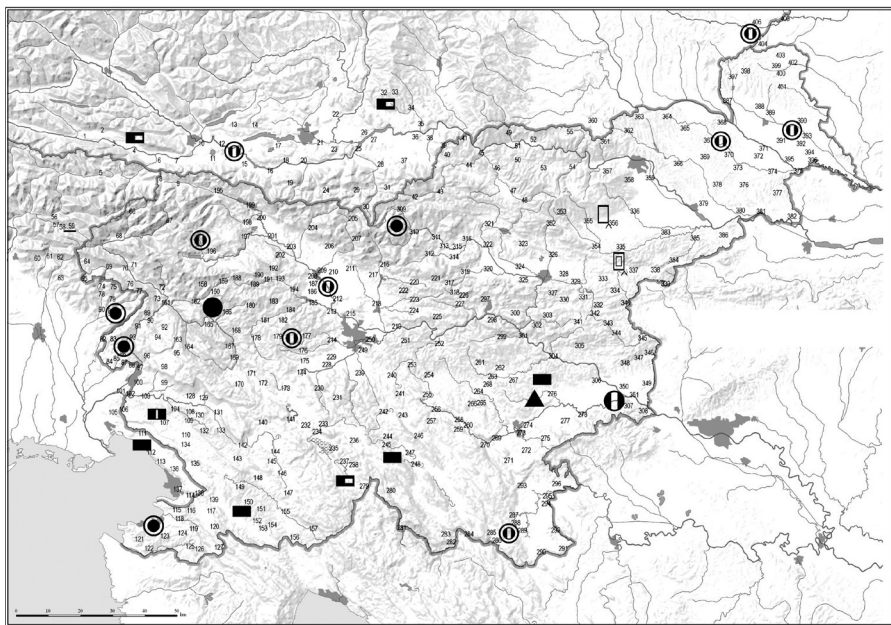
[Arhiv 26–71/61]

Jakob Rigler je tudi pozneje, npr. na zasedanju mednarodne komisije za slovanski lingvistični atlas v Sarajevu (25.5.–10.6.1964), sodeloval v delovni skupini za redigiranje vprašalnice [Arhiv 26, iz poročila o delu v l. 1964, neoštevilčeno]. V poznejših poročilih [Arhiv 26–103/77] naletimo samo še na eno omembo referata “o problemih pri delu za OLA”, in sicer ga je l. 1977 za zasedanje jugoslovanske komisije v Titogradu (= Podgorici) pripravila Francka Benedik.

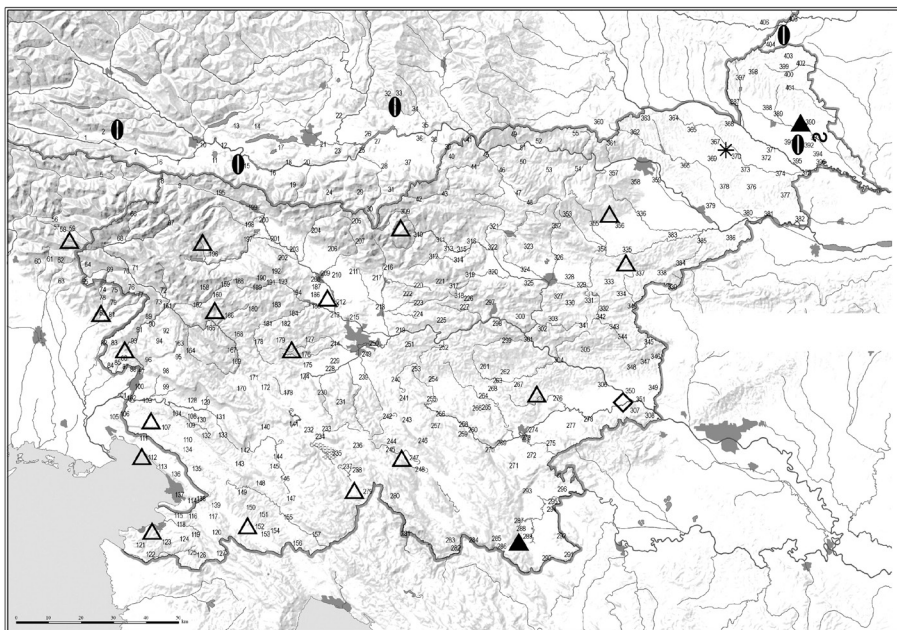
2.2 Oblikovanje mreže krajev. Prav tako že zelo zgodaj naletimo na razpravo o posebnosti slovenskega narečnega prostora in z njo povezano izbiro gostote načrtovane mreže raziskovalnih točk na slovenskem ozemlju. 28. maja 1959 je Samuil B. Bernštejn [Arhiv 26–42/59] predlagal takole razporeditev točk po posameznih jezikih: ruščina 100, ukrajinščina 60, beloruščina 40, poljščina 80, lužiščina 20, češčina 60, slovaščina 40, *slovenščina* 40 (poud. K. K.-J.), srbohrvaščina 60, makedonščina 30, bolgarščina 50. Tine Logar je v odgovoru (29. julija 1959) predlagal 50 slovenskih raziskovalnih točk¹¹, kar bolj ali manj ustreza številu takrat opredeljenih narečnih idiomov. Vendar je bilo v naslednjem dokumentu, ki je shranjen v arhivu [26–28/1963], v Logarjevem in Riglerjevem osnutku mreže krajev število skrčeno na 26 (“predlagava nekatere spremembe: deloma zato, ker je bilo točk preveč”). V poznejši prošnji predsedstvu SAZU [26–39/1963] za nastavitve novih sodelavcev je omenjena potreba po raziskavi 28–35 govorov za OLA. Ves čas je čutiti omahovanje med hotenjem po natančnejšem arealnem prikazu slovenskih narečnih razvojev in dejanskimi možnostmi za raziskavo tako velikega števila govorov. Prvotno je bilo krčenje števila točk povezano predvsem z organizacijskimi težavami. T. Logar je v pismu R. Kolariču [26–37/1963] takole poudaril potrebo po sodelovanju italijanskih, madžarskih in avstrijskih slavistov¹²: “Naše obveznosti v zvezi s slovanskim lingvističnim atlasom bi ob tako perečem pomanjkanju slovenskih dialektologov lahko postale lažje uresničljive.” V sedemdesetih letih je zaradi premajhnega števila sodelavcev ter njihove vpetosti v druge obveznosti in projekte (kljub nastavitvi F. Benedik) postalo vprašljivo celo sodelovanje pri OLA [Arhiv 26–33/73]. Odločilen pa je bil vendarle vsebinski vidik. Medtem ko je bil npr. R. Kolarič proti kakršnemu koli zmanjševanju števila raziskovalnih točk, je J. Rigler 29. julija 1965 [Arhiv 26–24/65] v pismu Veri <F. Konnovi>, tajnici

mednarodne komisije OLA, zapisal, da ne vidi smisla v povečevanju števila točk zaradi strukture same vprašalnice: “вопросник для ОЛА не составлен для словенских условий, и словенская диалектная расчлененность не будет видна в надлежащей степени”. Končna rešitev — da je na slovan-skem ozemlju ena raziskovalna točka na 3600 km² (60 km oddaljena od druge točke), v Sloveniji pa ena raziskovalna točka na 1000 km² (25 točk, od tega 8 točk v redki mreži [Logar 1986/1987, 3], je bila v takratnih razmerah sicer pomembna “zmaga” v prizadevanjih za ustrežnejši prikaz slovenskih narečij, vendar je slovenska odločitev izhajala iz napačnih predpostavk o diferenciranosti slovenskih narečnih prvin na višjih jezikovnih ravneh. Še v devetdesetih letih je namreč T. Logar zapisal, da “je narečna diferenciacija slovenskega besedja in skladnje mnogo manjša kot diferenciacija slovenskega glasoslovja, naglasa in oblikoslovja. Zato bi ta področja lahko zajeli z neko novo vprašalnico, ki bi bila kratka, anketa pa opravljena v kakih 30 skrbno izbranih krajih” [1991, 75]. Da bi bila vsaj za besedje taka mreža preredka, dokazuje prvi zvezek Slovenskega lingvističnega atlasa [SLA 1.1], ki je izšel l. 2011. Pomen gostote raziskovalnih točk za jezikovno-geografski prikaz slovenskih narečij je najlažje ponazoriti s primerjavo gradiva kart za OLA in SLA¹³.

Zgled fonetične karte: sliki 1 in 2

*Slika 1: Refleks *e v *p/e/ть [F6: № 10]*

Zgled leksične karte: sliki 3 in 4

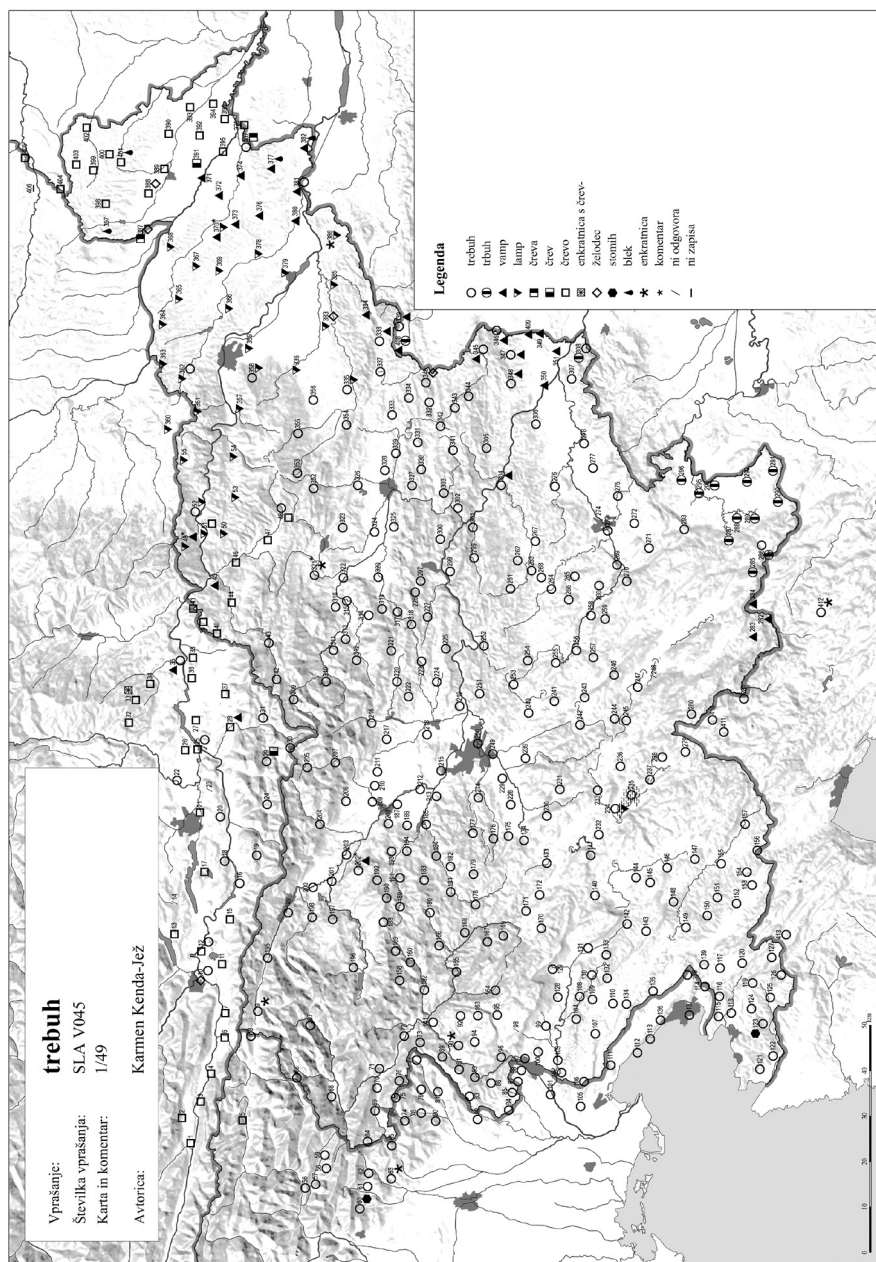
Legenda: ▲ trъb-ux-ъ, △ terb-ux-ъ, ⊖ červ-o, ◇ živ-ot-ъ (=Napaka zapisovalca! Napačno razumevanje vprašanja v ruščini: живот 'život'), * enkratnica

Slika 3: 'trebuh' [L9: № 50]

3 Načela jezikovnogeografskega prikaza

Prva tri desetletja delovanja mednarodne komisije za sestavo OLA so bila v celoti posvečena pripravam na jezikovnogeografsko obravnavo slovanskega narečnega gradiva. Od začetka sedemdesetih let do izida prvih zvezkov 1. 1988 [F1; L1] je na rednih letnih srečanjih delovne skupine in komisije¹⁴ potekalo poskusno kartiranje izbranih vprašanj, na podlagi katerega so dokončno oblikovali načela prikaza jezikovnogeografskih podatkov. Izsledki so bili sproti objavljani v zbornikih OLA_(MI) [1965–], bolj jasno podobo tega procesa pa bi bilo mogoče predstaviti šele po pregledu vsega pomožnega gradiva, ki je nastajalo pri delu komisije: od tistega, ki so ga za zasedanja pripravljali njeni člani, do sklepov, ki so bili objavljeni v zapisnikih s srečanj, in priložnostnih uredniških navodil sestavljavcem kart. Odvisnost predstavitve (slovenskega) jezikovnega gradiva od zastavljenih načel je veliko lažje spremljati v dosedanjih zvezkih fonetično-gramatične serije, posvečenih razvoju psl. samoglasnikov, saj so v njih izhodišča jezikovnogeografske

Komentar: V OLA je le z enkratico v T020 predstavljen dokaj velik areal prevzetega leksema *vamp* oz. njegove fonetične različice *lamp* (*Vamp*-b ← bav. *srvnem. vamp* 'trebuh'; *V* → *l* po disimilaciji). Kot sporadičen je zato leksem v pomenu 'trebuh človeka' — ob pogostejši rabi za 'trebuh živali' — obravnavan tudi v spremni monografiji Janusza Siatkowskega [2012: 197]. Po drugi strani je seveda razumljivo, da bo mogoče leksikalne vzporednice za redkeje pojavljajoče se lekseme zanesljivo prikazati šele po objavi leksikalnih zvezkov SLA (prim. sln. *put* in češ. *putník* 'trebuh' ali slovenski narečni prekmurski vzporednici *leđevgēi* in *leđevē* ob slovaški enkratici *lađve* iz *leđvaje 'leđvice' v OLA [L9: № 55; SLA 1.1: V050 (1/53), Siatkowski 2012: 244]).

Slika 4: 'trebuh' [SLA 1.1: V045 (1/49)]

obravnave ves čas ostajala enaka (enoten nabor znakov za kartiranje, enotna shema komentarjev, enak sestav zbirnih kart). Zasnova leksičnih zvezkov je bila po eni strani bolj odvisna tako od narave samega gradiva kot od pristopov posameznih uredniških odborov, po drugi pa se je postopoma izkazalo, da vsebina predvidenega komentarja [prim. Zakrevska, Falińska 1979] presega prostor, ki ga omogoča prikaz v atlasu, tako da je bilo komentiranje leksičnih kart postopoma opuščeno oz. nadomeščeno z obširnejšimi spremnimi monografijami [Falińska 2001; Siatkowski 2004; 2005; 2012; Astapčuk idr. 2008; ²2009; Vendina 2009].

3.1 Fonetično-gramatična serija

3.1.1 *Zasnova fonetičnih zvezkov*. Splošna navodila za enotno izdelavo fonetičnih kart OLA je posebna skupina sestavljavcev (A. Basara, A. Zaleski, L. Kalnyn in T. Logar) pripravila l. 1981, v OLA_(MI) so bila objavljena l. 1984 [Kalnyn 1984]. Obenem se je ob odločitvi, naj za vsakokratno izdajo zvezkov poskrbijo uredniški odbori posameznih nacionalnih komisij, na izdajo prvega fonetičnega zvezka *Refleksi* še začela l. 1984 intenzivno pripravljati jugoslovanska komisija OLA [Logar 1989: 19]¹⁵. V arhivu slovenske nacionalne komisije so ohranjeni naslednji tipkopisi navodil: *Instrukcija za dovršavanje fonetskih karata, legendi i komentara iz serije jata* (3 str.) <= I1> oz. *Instrukcija za sestavljanje karata, legendi, komentara i indeksa u I fonetskom tomu OLA (problem *ě)* (6 str.) <= I2>, *Šema komentara fonetske karte*¹⁶ (priloga k besedilu *Odluke donete na zasedanju Komisije i Redakcije OLA u Brnu 11. juna 1985. god. u vezi sa priprema I fonetskog toma = <P>*), *Instrukcija za sestavljanje karata, legendi, komentara i indeksa u IV fonetskom tomu OLA /problem *ъ, *ь/* <= I3>. Opozoriti velja, da so ta navodila oprta na enakovredno upoštevanje glasoslovne problematike vseh slovanskih jezikov, kar je bilo pozneje izrecno poudarjeno tudi v uvodu v F1 [1], po katerem kartirano gradivo “иллюстриру<ет> судьбу *ě во всех релевантных для каждой данной частной диалектной системы (говора) позициях” [F1: 1; poud. K. K.-J.]. Odločitve za vrsto jezikovnogeografskega prikaza in način uporabe zbranega gradiva so bili vedno skrbno utemeljeni. Vsa poznejša odstopanja od teh načel posredno ali neposredno vplivajo tudi na način prikaza slovenskega gradiva.

3.1.2 Pogledi na način predstavitve in interpretacije kartiranega gradiva

3.1.2.1 *Zapovrstje kart*. Samo v prvem zvezku so karte razvrščene po zaporedju (1) prozodične lastnosti¹⁷, (2) soglasniško okolje, obenem pa je posebej opozorjeno, da naglasne spremembe (skupaj s kolikostnimi razmerji) vplivajo na refleksijo [F1, 1]. Zato je samo v tem zvezku mogoče pri slovenskem gradivu brez težav ugledati ponovljive vzorce odrazov ě. V naslednjih zvezkih (z izjemo zvezkov F4a in F4b) so refleksi razvrščeni

glede na položaj v besedi (vzglasje, izglasje, zaprti/odprti zlog) in soglasniško okolje, npr. v F6 [10] so karte za labialom *p* v zaprtem zlogu razporejene takole: №7 *peklъ (F 1076), №8 *peгъko (FP 312), №9 *pepeлъ//popelъ (F 1026), №10 *pektъ (FP 1082), v odprtem zlogu pa: №29 *pero (F 307), №30 *peretъ (F (Sm) 1694), №31 *pečetъ (FM 1066):

<i>Vpr.</i>	<i>Leksem</i>	<i>Izhodiščnoslovenski glas</i>	<i>5</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>13</i>	<i>19</i>	<i>21</i>	<i>146</i>
1076	*p/e/klъ	novoakutirani <i>e</i>	'iɛ:	é:	é:	'iɛ	'i:ɘ	'i:	'e	é:
312	*p/e/гъce	novoakutirani <i>e</i> oz. <i>e</i> , naglašen po sekundarnem umiku	–	–	–	–	–	–	–	j + é:
1026	*pep/e/лъ	cirkumfektirani <i>e</i> oz. nenaglašeni <i>e</i> zaradi terciarnega umika	iɛ:	é:	é:	'e:	ɛ	'e:	'e:	a
1082	*p/e/ktъ	cirkumfektirani <i>e</i>	'iɛ:	è:	è:	'e:	'i:ɘ	a + i	'e:	pi:ɘč
307	*p/e/ro	prednaglasni <i>e</i> oz. <i>e</i> , naglašen po sekundarnem/terciarnem umiku	'e:	i	ə	'iɛ:	'ɛ	'iɛ	'e	j + é:
1694	*p/e/reтъ	prednaglasni <i>e</i> oz. <i>e</i> , naglašen po sekundarnem umiku	'e:	j + é	é:	'iɛ:	'iɛ	'iɛ	e	ə
1066	*p/e/četъ	prednaglasni <i>e</i> oz. <i>e</i> , naglašen po sekundarnem umiku	'e:	j + é	é:	'iɛ:	'iɛ	'iɛ	e	ə

3.1.2.2 *Zgradba komentarja*. Prvotni “minimalni inventar podatkov, ki bi jih moral vsebovati komentar” se precej razlikuje od poznejših dejanskih uresničitev. Ta naj bi namreč obsegal [P]: (1) hierarhično predstavitev jezikovnih podatkov, ki jih prinaša karta, ter popis grafičnih sredstev, ki so bila uporabljena pri prikazu; (2) morebitne dopolnilne podatke (kot sta fonološki status ali morfološka motivacija kartiranih alofonov); (3) opis posegov v gradivo pred kartiranjem; (4) razlago vseh primerov sklicevanja na komentar (prevzemi iz drugih jezikovnih sistemov, kartiranje drugih oblik); (5) opis pojavov, ki niso neposredno povezani z obravnavanim vprašanjem (npr. metateza); (6) sklicevanje na druge karte OLA oz. na karte iz posameznih nacionalnih atlasov. Na končno podobo zgradbe komentarjev je vplivala struktura pripomb k posameznim nacionalnim indeksom, ki so bile navadno oblikovane kot pojasnilo o neregularnosti refleksov. Komentarji tako vsebujejo podatke o položajnih, analogičnih in sporadičnih razvojih, pojavih morfologizacije, medjezikovni in medzvrstni izposoji (npr. polonizmi v vzhodnoslovanskih jezikih; vpliv cerkvene slovanščine ali cerkvenega jezika

sploh), prozodičnih posebnostih (naglasne različice, dvojni naglas), opozorila na protetične in vrinjene glasove ali metatezo ter na kartiranje refleksov v nadomestnih leksemih ali oblikah¹⁸. Na prevladujoče regularne razvoje se navadno nanašajo splošna pojasnila¹⁹, za vzhodnoslovanske jezike (ter makedonščino in bolgarščino) so v tipiziranem komentarju značilna tudi opozorila na regularne glasovne razvoje v nenaglašenem položaju, akanje, oženje in redukcijo glasov²⁰. V slovenskih nacionalnih komentarjih k fonetičnim zvezkom OLA so bili vedno dosledno popisovani samo neregularni samoglasniški razvoji, tako da v končnih komentarjih npr. skorajda ni pojasnil o slovenski samoglasniški redukciji, pogosteje, vendar terminološko neenotno, pa so navajani podatki o slovenskih naglasnih premikih. Drugače je slovensko gradivo predstavljeno v zadnjem fonetičnem zvezku [F6], kjer je bilo med redakcijo oblikovano stališče, da si raznovrstnost slovenskih glasovnih razvojev zasluži celovit komentar. Zaradi že omenjene preredke mreže slovenskih točk pa bi bil tak komentar zares celovit le, če bi se opiral na poznavanje podrobnejših jezikovnogeografskih podatkov iz SLA. Ker branje fonetičnih kart ob dosedanjem načinu komentiranja od bralca zahteva visoko stopnjo poznavanja problematike, lahko le pritrdimo oceni prvega fonetičnega zvezka F. Benedik [1989, 270]: “Škoda je, da so se komentarji k posameznim kartam skrčili samo na bolj ali manj važne posameznosti, ker bi bili lahko prave študije o razvoju obravnavanega glasu in o njegovem vplivu na okolico v posameznih besedah v vsakem jeziku posebej. Karte kar kličejo k taki obdelavi.”

3.1.3 Problematika kartografskega prikaza. V novejših fonetičnih zvezkih OLA se opuščajo nekatere omejitve prikaza sinhronega stanja v narečjih, ki so v začetnih navodilih izhajale iz prizadevanj za jasnejši prikaz jezikovnorazvojnih teženj.

3.1.3.1 Opuščanje prikaza območja stalnega naglasa. F1 je uvedel poseben način prikaza območja stalnega naglasa (s sivinskimi ploskvami) in ga s tem izločil iz siceršnjega območja kartiranja prozodičnih lastnosti z izoglosami. Zato je bil izoglosni podatek o naglašenosti/nenaglašenosti refleksa neposredno uporaben tudi za razčlenbo razvoja naglasa²¹. Iz istega razloga je besedje s tega območja v gradivskem indeksu zapisano brez znamenj za mesto naglasa. Opuščanje označevanja območja stalnega naglasa v zadnjih fonetičnih zvezkih [F5, F6] tako po eni strani zabrisuje podobo naglasnih razmerij na območju s prostim naglasom, po drugi pa s tem postaja vprašljiv tudi sam dvojni način označevanja naglasa v gradivu²².

3.1.3.2 Kartiranje knjižnih oblik. Zelo zgodaj [F2a, F2b] je bila odpravljena tudi začetna prepoved kartiranja oblik, ki so v narečja prodrla iz knjižnega jezika (13. točka I2 in 12. točka I3 se glasi: “Književni se oblici ne kartografišu”) in torej ne predstavljajo za narečje običajnega glasovnega razvoja.

3.1.3.3 *Opustitev posebnega znaka za nefonetični odraz refleksa*. Z znakom X namesto ustreznega simbola za kakovost samoglasnika so bili v fonetičnih zvezkih kartirani tisti refleksi, ki niso rezultat fonetičnega razvoja (“oblika brez refleksa *x” (F1, F4b²³); “rezultat nefonetičnega razvoja” (F4a)). Opustitev tega znaka pomeni zabrisovanje mej med areali.

4 Sklepne ugotovitve

Do sedaj je bila v slovenskem prostoru gradivsko in razpravno dovolj podprta predvsem glasoslovna problematika OLA, po izdaji etimoloških slovarjev F. Bezljaja [1977–2007] in M. Snoja [¹1996, ²2003] pa je precej olajšana priprava t. i. morfonoloških analiz za leksične zvezke atlasa. Za pravilno interpretacijo posamičnih pojavov v gradivu za morfološke zvezke bo, kot se je že izkazalo pri analizi za zvezke v pripravi — *Zaimki* (v redakciji makedonske in poljske nacionalne komisije) in *Samostalniki* (v redakciji slovaške nacionalne komisije) — nujna izdelava morfoloških opisov posameznih govorov, ki so zastopani v OLA.

Kljub temu da se v fonetični seriji zvezkov OLA končuje obravnava samoglasnikov, bi bilo treba izsledke obravnav v slovanskem kontekstu, zlasti tiste, ki kažejo na nerazrešena in odprta vprašanja, preveriti in osvetliti v okviru fonetičnega gradiva, ki ga prinaša SLA, in sicer z vseh vidikov, ki so upoštevani v OLA, torej tako jezikovnogeografskega kot primerjalno-zgodovinskega in sinhronotipološkega. Take raziskave bi pomenile tudi predpripravo na fonetične zvezke SLA, ki so po zdajšnjem načrtu predvideni kot sklepni zvezki projekta.

OPOMBE

¹ Tine Logar je bil — tako kot Edmond Edmont za *Atlas linguistique de la France* — prvotno predviden kot edini raziskovalec na terenu, vendar je l. 1958 kot predavatelj na katedri za historično slovnico in dialektologijo Filozofske fakultete v Ljubljani nasledil prezgodaj umrlega Frana Ramovša.

² V besedilu so namesto naslovov posameznih zvezkov fonetično-gramatične (F) in leksično-besedotvorne serije (L) uporabljene okrajšave, sestavljene iz oznake serije in številke zvezka. Okrajšave so razvezane v literaturi. Elektronska različica zvezka F6 je dostopna na spletni strani OLA (<http://www.slavatlas.org/index.html>, 6. 12. 2012), ki jo urejajo sodelavci Inštituta za ruski jezik pri Ruski akademiji znanosti (RAN).

³ Žal pri pisanju ni bilo v celoti upoštevano arhivsko gradivo slovenske nacionalne komisije OLA, ker trenutno ni dostopno. Obravnava tega gradiva bi zagotovo dodatno osvetlila prispevek slovenskih predstavnikov k zasnovi atlasa, obenem pa bi bil s tem vsaj deloma poravnan dolg slovenski jezikoslovni javnosti, ki je bila s potekom dela za OLA seznanjena šele v poznih sedemdesetih letih 20. st. ob prvem zasedanju mednarodne komisije OLA v Sloveniji [Benedik 1977/1978; prim. Šivic Dular 1989/1990, 1994]. Upošte-

vati je bilo mogoče le tisto gradivo, ki je bilo zaradi pomembnosti uvrščeno med arhivsko gradivo dialektološke sekcije [Arhiv 26] ali Inštituta za slovenski jezik [Arhiv 22].

⁴ “Der grösste Mangel bei unserer Arbeit war, dass wir anfangs gar keine Kenntnis davon hatten, wie solche Arbeit im Gelände bei jenen Nationen verläuft, die in der Mundartforschung weit fortgeschritten sind (z. B. in Deutschland, in der Schweiz, in Frankreich und in Italien). Die Methoden solcher Arbeit waren uns fast in der Gänze unbekannt. Wir mussten uns unsere Arbeitsmethoden von Grund aus selber aufbauen. Das kostete uns viel Zeit und Mühe” [Kolarič 1954, 184].

⁵ V šestdesetih letih sta npr. slovensko dialektološko delavnico obiskali poljski dialektologinji Wanda Pomianowska in Zuzanna Topolińska.

⁶ Tine Logar je v letih 1971–1980 vodil fonetično sekcijo mednarodne delovne skupine.

⁷ Prim. pripombo J. Riglerja s konca sedemdesetih let 20. st. [Arhiv 26–2/79]: “V zvezi s fonološkimi opisi so se pojavili problemi glede na dosedanje naše poznavanje razvoja akuta v slovenskih dialektih, saj dejanskega stanja ni bilo mogoče spraviti v dosedanje sheme. V zvezi s tem je bilo potrebno širše raziskovanje, ki je prineslo nove poglede in nove razlage tega razvoja. Plod tega dela je že objavljeni članek K problematiki daljšanja starega akuta.”

⁸ Fonetična transkripcija OLA je bila prvič objavljena l. 1964 [OLA 1964].

⁹ Francka Benedik je za fonetično karto **sněg* uporabila tudi fonetične simbole OLA oz. logiko njihovega oblikovanja.

¹⁰ Slovenski jezik se po Karti slovenskih narečij [Logar, Rigler 1983] deli na 37 narečij in 12 govorov, torej 49 različnih idiomov.

¹¹ “Moje mnenje je, da bi bilo dobro zvišati [število] vsaj na 50, kajti sicer se dialektično bogastvo slovenskega jezika v tem atlasu ne bo dovolj pokazalo. Mislim namreč, da je slovenski jezik v dialektičnih razvojih najbogatejši slovanski jezik. To se kaže zlasti v razvoju dolgih in kratkih vokalov, v stopnjah in oblikah redukcije, v akcentuaciji in leksikonu, manj pa v konzonantizmu, oblikoslovju in sintaksi, čeprav je tudi v tem pogledu bogastvo slovenskih narečij neizčrpno.”

¹² Pri zbiranju gradiva sta sodelovala Bruno Meriggi (Italija) in Péter Király (Madžarska).

¹³ Seznam slovenskih raziskovalnih točk v OLA in njihova zastopanost v SLA: OLA T001 = SLA T059 Solbica / Stolvizza, OLA T002 = SLA T081 Ošnije / Osgnetto, OLA T003 = SLA T112 Križ / Santa Croce; OLA T004 ≠ SLA Šmartno, OLA T005 = SLA T107 Komen, OLA T006 = SLA T166 Cerkno, OLA 007 = SLA T196 Srednja vas, OLA T008 = SLA T176 Horjul, OLA T009 = SLA T212 Valburga, OLA T010 = SLA T310 Luče, OLA T011 = SLA T123 Pomjan, OLA T012 = SLA T152 Hrušica, OLA T013 = SLA T279 Babno Polje, OLA T014 = SLA T247 Ribnica, OLA T015 = SLA T289 Dragatuš, OLA T016 ≠ SLA Bučka, OLA T017 = SLA T351 Mostec, OLA T018 ≠ SLA Šmarje pri Jelšah, OLA T019 ≠ SLA Spodnja Ložnica, OLA T020 = SLA T370 Sveti Jurij ob Ščavnici, OLA T021 = SLA T392 Gomilica, OLA T146 ≠ SLA Potoče / Potschach, OLA T147 = SLA T015 Breznica / Frießnitz, OLA T148 = SLA T033 Kneža / Grafenbach, OLA T149 = SLA T404 Gornji Senik / Felsőszölnök.

¹⁴ Od l. 1966 do začetka 90. let sta bili vsako leto dve srečanji, štirinajstdnevno v Moskvi in tedensko v eni izmed držav članic [Logar 1989, 11].

¹⁵ Glavni in odgovorni urednik F1 sta bila Božidar Vidoeski in Pavle Ivić.

¹⁶ Po podatkih v prvi različici navodil je bila prva taka shema sprejeta l. 1977 na zasedanju OLA v Portorožu.

¹⁷ “Поскольку роль просодических факторов значительнее, они были приняты в качестве основы противопоставления 1-й степени, а согласный после *ǣ — как основа противопоставления 2-й степени. Просодические позиции приведены в следующем порядке: циркумфлекс, старый акут [...], новый акут и положение перед ударением [F1, 1].”

¹⁸ Prim. [Logar 1986/1987, 5]: “<V>si pozicijski in neregularni refleksi morajo biti pojasnjeni v komentarju, brez katerega karte ni, čeprav je navadno kratek, kajti največ mora govoriti karta sama.”

¹⁹ Npr.: “<н>a всей славянской территории встречаются регулярные рефлексы редуцированного в сильной позиции” [F4a: № 9]; “<в> большинстве пп. рефлексы регулярные, ожидаемые” [F4a: № 53].

²⁰ Npr.: “<в> п. 112 э < е в безударной позиции” [F1: № 27]; “<в> болгарских говорах в безударном слоге о > u, о” [F5: № 5]; “<в> белорусских и русских говорах — изменение о > а по модели аканья” [F6: № 3] itn. Malokdaj naletimo na posamična pojasnila o regularnosti redko pojavljajočih se ali artikulacijsko od izhodiščnega glasu oddaljenih odrazov. Npr.: “<в> п. 37 ǫ и в п. 44 ѓ: — результат регулярного фонетического развития *ǣ после праславянского палатального шипящего” [F2a: № 8]; “в пп. 194, 196 регулярный рефлекс > ǣ” [F4a: № 20].

²¹ Prvi uredniški odbor se je zavedal, da zgolj označevanje naglašenosti/nenaglašenosti refleksa z izogloso ne bi bilo dovolj za prikaz “prozodičnega razvoja v danem primeru”: “Чтобы избежать перегрузку карт специальными знаками и сделать ее более наглядной, стабилизированное (нефонологическое) ударение не обозначено для каждого отдельного пункта, а показано светло-серым фоном” (F1, 2).

²² Problematična pa je začetna odločitev komisije, oblikovana tudi v vseh navodilih jugoslovanske komisije OLA, po kateri se “<d>inamični naglas ne označuje <...> pri enozložnicah niti v govorih, v katerih naglas ni stabiliziran”. Prava razsežnost posledic te odločitve se je pokazala šele pri zbiranju gradiva za morfološki zvezek *Zaimki*, ko načela zaradi soobstoja naglašениh in nenaglašениh enozložnih oblik ni bilo več mogoče upoštevati.

²³ V tem zvezku se zaradi težav pri določanju dejanskega izvora kartirajo tudi (morebitni) morfoložirani refleksi.

VIRI

Arhiv 22 = Arhiv Inštituta za slovenski jezik [F. Ramovša] (1948–). Ljubljana. (Tipkopis, rokopis.)

Arhiv 26 = Arhiv Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik [F. Ramovša] (1954–). Ljubljana. (Tipkopis, rokopis.)

F1 = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая*, 1: *Рефлексы *ǣ*. Београд, 1988.

F2a = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая*, 2a: *Рефлексы *ǣ*. Москва, 1990.

F2b = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая*, 2b: *Рефлексы *ǣ*. Wrocław, 1990.

F3 = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая*, 3: *Рефлексы *ьг, *ьг, *ьл, *ьл*. Warszawa, 1994.

F4a = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая, 4a: Рефлексы *ь, *ъ*. Zagreb, 2006.

F4b = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая, 4b: Рефлексы *ь, *ъ: Вторичные гласные*. Скопје, 2003.

F5 = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая, 5: Рефлексы *о*. Москва, 2008.

F6 = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия фонетико-грамматическая, 6: Рефлексы *е*. Москва, 2011.

L1 = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия лексико-словообразовательная, 1: Животный мир*. Москва, 1988.

L9 = *Общеславянский лингвистический атлас: Серия лексико-словообразовательная, 9: Человек*. Kraków, 2009.

LITERATURA

Astarčuk idr. 2008, 2009 = Астапчук А.М. і інш. *Раслінны свет: Матэрыялы Агульнаславянскага лінгвістычнага атласа*. Мінск.

Benedik F., 1977/1978: Slovanski lingvistični atlas – OLA, *Jezik in slovstvo*, 23 (1977/1978). 32–ovitek.

Benedik F., 1989: Slovanski lingvistični atlas, *Slavistična revija*, 37 (1989). 263–271.

Benedik F., 1990: Poimenovanje *gozda* in refleksi *ě* v besedi *sneg* v slovenskih govorih, in *Razprave: Razred za filološke in literarne vede [SAZU]*, 13 (1990). 213–220 + [2] pril.

Benedik F., 1993: Izredna narečna razcepljenost slovenskega jezika, *Delo: Književni listi* (21. januarja 1993). 13.

Benedik F., 1999: *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovanski lingvistični atlas (SLA)*. Ljubljana.

Bezljaj F., 1977–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika 1–5* (avtorji gesel: F. Bezljaj, M. Snoj, M. Furlan). Ljubljana.

ČJA 1–5 = *Český jazykový atlas 1–5*. Praha: Academia, 1992–2005.

Falińska B., 2001: *Leksyka dotycząca hodowli na mapach Ogólnosłowiańskiego Atlasu Językowego*. 1: *Substantiva*; 2: *Verba i adiectiva*. Białystok (Białostockie Studia Językoznawcze).

FO 1981 = Ivić P. (ur.), *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Ur. Pavle Ivić. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (Posebna izdanja LV, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 9).

IPA 1999 = *Handbook of the International Phonetic Association: A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ivić P., 1981: Uvod, in *FO 1981*. 1–10.

Kalnyn 1984 = Калнынь Л.Э., 1984: Инструкция к составлению фонетических карт ОЛА, индексов и комментариев к картам, in *Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования за 1981 г.* Отв. ред. В.В. Иванов. Москва: Наука, 3–19.

Kenda-Jež K., 1996: Uvodna pojasnila, in Logar T., *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, VII–XVIII.

- Kenda-Jež K. 2006: Strukturalizem v slovenski dialektologiji, in Vidovič-Muha A. (ur.), *Slovensko jezikoslovje danes* (= *Slavistična revija* 54 (2006), pos. št.). 115–124.
- Kenda-Jež K., Smole V., 1996: Dosedanje delo in bližnji načrti mednarodne komisije za sestavo Slovanskega lingvističnega atlasa (OLA), *Slavistična revija* 44 (1996). 94–105.
- Kolarič R. 1954: Die slowenische Mundartforschung, *Orbis: Bulletin International de Documentation Linguistique (Louvain)*, 3/1 (1954). 182–188.
- Logar T., 1962/1963: Današnje stanje in naloge slovenske dialektologije, *Jezik in slovstvo*, 8 (1962/1963). 1–6.
- Logar T., 1986/1987: Slovanski lingvistični atlas (OLA), *Jezik in slovstvo*, 32 (1986/1987). 1–8.
- Logar T., 1989: Slovanski lingvistični atlas, in 25. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (1989). Ljubljana, 9–22.
- Logar T., 1991: Razvoj slovenske dialektologije kot lingvistične geografije po Franu Ramovšu, in *Sedemdeset let slovenske slovenistike: Zbornik Slavističnega društva Slovenije*. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo in šport, 75–78.
- Logar T., Rigler J., 1983: *Karta slovenskih narečij*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- OLA 1964 = *Фонетическая транскрипция для Общеславянского лингвистического атласа*. Москва.
- OLA 1965 = *Вопросник Общеславянского лингвистического атласа*. Москва.
- OLA_(MI) 1965– = *Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования*. Москва.
- Požaricka 1965 = Пожаричкая С.К., 1965: О “Фонетической транскрипции для Общеславянского лингвистического атласа”, in Аванесов Р.И. (ред.), *Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования за 1965 г.* Москва, 86–97.
- Ramovš F., 1929: Slovenački jezik, in *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka* 4 (S–Ž). Zagreb: Bibliografski zavod, 192–208.
- Rigler J., 1960: *Južnotranjski govori — Akcentska in glasoslovna analiza južnotranjskih govorov med Snežnikom in Slavinkom*. Disertacija (Tipkopis). Ljubljana.
- Rigler J., 1977: K problematiki daljšanja starega akuta, *Slavistična revija* 25 (1977), kongresna številka. 83–99.
- Siatkowski J., 2004: *Studia nad wpływami obcymi w Ogólnosłowiańskim Atlasie Językowym*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział polonistyki, Instytut slawistyki południowej i zachodniej.
- Siatkowski J., 2005: *Słowiańskie nazwy wykonawców zawodów w historii i dialektach*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział polonistyki, Instytut slawistyki południowej i zachodniej.
- Siatkowski J., 2012: *Słowiańskie nazwy części ciała w historii i dialektach*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski, Wydział polonistyki, Instytut slawistyki zachodniej i południowej.
- SLA 1.1 = Škofic J. (ur.), *Slovenski lingvistični atlas 1.1: Človek (telo, bolezni, družina) – Atlas*. Ljubljana: Založba ZRC – ZRC SAZU, 2011.

- Smole V., 1988: Poimenovanja za cvetnosedeljsko butaro, *Traditiones: Zbornik inštituta za slovensko narodopisje*, 17. 327–335.
- Smole V., 1996: Poimenovanja za kozolec ter njegov steber, late in stol v slovenskih narečjih, *Traditiones: Zbornik inštituta za slovensko narodopisje*, 25. 309–319 + [4] pril.
- Smole V., 2006: Lingvogeografska obdelava spola v ednini: samostalniki srednjega spola na -o v slovenskih narečjih, in Vidovič-Muha A. (ur.), *Slovensko jezikoslovje danes* (= Slavistična revija, 54 (2006), pos. št.). 125–136.
- Snoj M., ¹1997, ²2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga, ¹1997; Ljubljana: Modrijan, ²2003.
- SSA 1–15 = *Serbsky řečný atlas / Sorbischer Sprachatlas* 1–15, Bautzen: VEB Domowina Verlag, 1965–1996.
- Šivic Dular A., 1989/1990: [rec.] Slovanski lingvistični atlas: *Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas*, Serija fonetiko-gramatičeskaja, Vypusk 1: Refleksy *ě. Serbskaja akademija nauk i iskusstv, Belgrad 1988. *Jezik in slovstvo* 35. 194–197.
- Toporišič J., 1961: Vokalizem moščanskega govora v brežiškem Posavju, in Škaler S. (ur.), *Dolenjski zbornik*. Novo mesto: Dolenjska založba, 203–222.
- Tesnière L., 1925: *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*. Paris: Librairie ancienne Honoré Champion (Travaux publiés par l'Institut d'études slaves: atlas hors série annexe au tome 3).
- Vendina 2009 = Вендина Т.И., 2009: *Русские диалекты в общеславянском контексте (лексика)*. Москва: Институт славяноведения РАН.
- Zakrevska, Falińska 1979 = Закревская Я., Фалинская Б., 1979: К вопросу о комментировании лексических и словообразовательных карт ОЛА, in Аванесов Р.И. (отв. ред.), *Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования за 1977 г.* Москва: Наука, 8–16.

e-mail: karmenkendajez@gmail.com

November 2012

KARMEN KENDA-JEŽ

Slovenian Dialects in the Slavic Linguistic Atlas (OLA)

The paper presents the history of Slovenian research for the Slavic Linguistic Atlas (OLA) in the context of the development of Slovenian linguistic geography. The theoretical and methodological impact of this international project has given rise to a profound modernisation of linguistic analysis and influenced the presentation of dialect material and changes to the phonetic notation system. The problem of adequate presentation of Slovenian dialect material in the OLA is analysed from a variety of different perspectives – from the density of network datapoints to the basic principles of the geographical presentation of linguistic facts.

Keywords: linguistic geography, Slavic Linguistic atlas (OLA), Slovenian Linguistic Atlas (SLA), phonetics, lexicology.

Александр Дмитриевич Дуличенко

ОСНОВЫ
СЛАВЯНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ

Историко-этнографическая
и этнолингвистическая проблематика

ТОМ I

ОПОЛЕ 2011